

EGY DÉLKELET-EURÓPÁT BEMUTATÓ FÖLDRAJZI MUNKA A XIV. SZÁZAD ELEJÉRŐL. (DESCRIPTIO EUROPAE ORIENTALIS.)

BORZÁKNÉ NACSA MÁRIA—SZEGFŰ LÁSZLÓ

Az itt magyar fordításban közreadott munka 1308-ban keletkezett. Néhány utalásból arra következtethetünk, hogy a középkorral foglalkozó tudósok (pl. DU CANGE, ENGEL stb.) már régóta ismerték és felhasználták e forrást,¹ de csak a lengyel OLGIERD GÓRKA volt az, aki 1916-ban közreadta kritikai kiadását.² A mű autográf kézírata elveszett (igy eredeti címe sem ismert!), de a XIV—XV. század folyamán számos latin nyelvű pergamen-, illetve papírkódexbe (pl. Bibliothèque Nationale, no. 5515., 14 693., 5515/a.; Poitiers, Városi Kt. no. 263.; Leyden, Egyetemi Kt. no. 66.) jegyezték le.³ A GÓRKA-féle kritikai kiadás szövegét román fordítással együtt 1934-ben ismét kiadta G. POPA-LISSEANU a „Fontes Historiae Daco-Romanorum” sorozat 2. köteteként.⁴ Teljes magyar fordítása ez ideig nem jelent meg.⁵

Ámbár két nyomtatott változatban is rendelkezésünkre áll már e mű, ennek ellenére még nem nyerte el méltó helyét legfontosabb forrásaink sorában. Az említett kiadások bevezető tanulmányain kívül alig foglalkoztak méltatásával.⁶ Eddig csupán néhány tanulmány⁷ vagy e dokumentum egy-egy adatát elemző értékelés jelent meg.⁸ Pedig ez a munka a magyar történelem egyik legizgalmasabb szakaszában, az Árpád-ház és az Anjou-ház trónváltásának időszakában⁹ keletkezett politikai elképzelések hű tükrre, ugyanakkor számos esetben nélkülözhetetlen adatok tárháza a Balkán, valamint Közép-Kelet-Európa korabeli állapotára, históriájára.¹⁰ Viszonylag nagy pontossággal behatárolható megírásának ideje, amely az 1308. esztendő februárjára vagy márciusára datálható.¹¹ Szerzője pedig valószínűleg ugyanaz az ANDREAS HUNGARUS, aki korábban megörökítette I. Károly nápolyi és szicíliai király diadalmas hadakozásának históriáját is,¹² e mű megírására pedig már igen öregeen, talán Antivari érsekeként vállalkozott.¹³

A fordítás GÓRKA kiadásának felhasználásával készült.

1. A világnak három fő része van: Ázsia, Afrika és Európa. Ázsia dél felől keleten át északra terjed ki; és ezt a részét a világnak egy bizonyos asszonyról nevezték el Ázsiának, aki az ősi időkben a keleti birodalom felett uralkodott. Európa északról nyugat felé terjed ki; az Európa nevet pedig Agenor király leányáról nyerte, akit így hívtak és az ősi időkben egész Európán uralkodott. Afrika pedig nyugatról dél felé terjed ki; és a világnak ezt a részét egy bizonyos hasonló nevű asszonyról mondják Afrikának, aki a líbiai¹⁴ király leánya volt és az ősi időkben Afrikát tartotta hatalmában. Ezekből nyilvánvalóan kiviláglik, hogy Ázsia tölti ki az egész világ felét, Európa és Afrika pedig a másik felét. Ázsiát pedig felosztják továbbá Nagy- és Kis-Ázsiára; a nagyobbik Ázsiáról Kurka ura elég kimerítően értekezett.¹⁵ Kis-Ázsia és Európa bizonyos részeiről itt kell futólag értekezni, különös tekintettel Európa említett részeiben az emberek és a bennfoglalt tartományok erkölcsseire és szokásaira. És mivel Európa első részét Trákiának nevezik, amelyet most Görögországnak hívnak, ezért először Trákiáról vagyis a Konstantinápolyi Császárságról kell beszél-

nünk, azután Rácország, Bulgária, Ruténia, Albánia, Magyarország és Lengyelország területének viszonyairól kell tárgyalnunk.

2. Ami Görögországot, vagyis a Konstantinápolyi Császárságot illeti, el kell mondanunk, hogy ez a birodalom két tájegységet foglal magába, tudniillik Kis-Ázsiát és a szóban forgó Trákiát, ezért ezt az országot méltán tartják határtalanul nagynek és roppant gazdagnak; az említett császárság első része ugyanis Kis-Ázsia, amelyben azok a mesés városok vannak, amelyeket Szent János megemlít a Jelenések könyvében, azaz Efezosz, ahová az apostol írta az efezosziakhoz címzett levelét, Filadelfia, Laodicea, Thüatira, Pergamon és Szardész; itt van Kalchedonia is, a legnagyobb a városok között, ahol egyetemes zsinatokat szoktak tartani; itt van Nikomédia is, ahosok Hannibál karthágói vezér a rómaiaktól való félelmében menekülvén méregtől lehelte ki lelkét.

Ezeken a híres városokon kívül, ugyancsak Ázsiában, amelyet most a görögök Anatóliának neveznek, van négyszáz nagy város, nem is beszélve a mezővárosokról, várakról, erődítményekről és a megszámlálhatatlan faluról; ezt az egész említett földet tizenöt hajózható folyó öntözi; és Trákiában, azaz a Konstantinápoly vidékén inneni részeket a leghatalmasabb folyó, a Duna öntözi, amely Magyarországon keresztül Bulgáriába áthatolván áttöri a hegyeket, és egy hatalmas vízesésben zuhan le, melynek bömbölése háromnap járóföldre elhallatszik. Innen hét ágra válik szét, és az említett földön keresztülfolyván a Fekete-tengerbe vagy — mások elnevezése szerint — a Nagy-tengerbe ömlik; Görögországnak ez a része hét tartományt foglal magába, éspedig Bithiniát, ahonnan Szent Lukács származott, és Bithiniának egy bizonyos hasonló nevű királyról mondják. Galiciát a gallokról nevezték el, mivel egykor a gallok törzsei foglalták el; ennek a tartománynak a lakóihoz íródott a galatabeliekhez címzett levél; igaz ugyan az is, hogy Konstantinápoly környékén is van valamiféle erősség, amelyet Galatának hívnak. Izauriát azért nevezik így, mert telis-tele van mindenféle javakkal. Frígia: ebben feküdt a városok legnevezetesebbike, Trója. Lídia: ebben a tartományban volt hajdan az ázsiai birodalom székhelye; félsziget, ugyanis két nagy, hajózható folyó, tudniillik az Ela és a Pacolus¹⁶ veszi körül. Kária: ebben van az Arvius folyó, amelynek fövenyében bőséggel van arany. Pamfiliát Pamfilosz királyról nevezték el így.

A szóban forgó Ázsiát — amely Görögország része, s magában foglalja az említett tartományokat — kelet felől a törökök veszik körül, északról a tatárok és a rutének, nyugat felől a bolgárok és a kunok, délről Trákia. Az ország mindenben gazdag és bővében van kenyérnek, bornak, halaknak, húsféleségeknek, aranyak, ezüstnek, selyemnek, de ennek a vidéknek a lakosai rettenetesen satnyák és semmiféle hadakozásra nem alkalmasak, és ezért fizetnek adót a törököknek és a tatároknak. De mivel az említett törököknek nem akartak adót fizetni, a hetedik év elmúltával azok az egész szóban forgó földet elpusztították, elnéptelénítették és elszegényítették, ebből következően a konstantinápolyi császár hatalma alaposan megcsappant; a ben-szülött lakosokat kereszténynek mondják, ámde megbízhatatlan szakadárok.

Görögország második részét Trákiának mondják, Jáfetnek, Noé fiának a fiáról nevezik így, ezért Görögország mintegy Trákia is. Ezen Trákiának az első részében, a Földközi-tenger környékén, egy bizonyos nem túl magas hegyen terül el a városok közül a legnevezetesebb, Konstantinápoly; Konstantin császárról nevezik így, ámde először Bizáncnak hívták; ezt a várost az említett Konstantin császár tette gazdagság és méltóság tekintetében csaknem egyenrangúvá Róma városával. Van ebben két csodálatos szépségű császári palota, amelyeket bíborszínű márványból építettek, és ezért a császárok fiúgyermekait, akik ezekben a palotákban születtek, vagy a palotákról

nevezik bíborbanszütteknek, mivel bíorból épültek, vagy mert amikor megszülettek, egy bíorszínű köre tették őket. Innen vált szokássá, hogy a császárok minden fiát bíborbanszületettnek nevezik.

Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ezt a császárt, aki most uralkodik, nem titulálják bíborbanszületettnek, hanem Andronikosznak azért, mert amikor született, az apja, Michael Palaeologosz még csak bitorolta a konstantinápolyi császárságot. És ezért nem nevezik úgy, ahogyan egy császár fiát.

Ebben a városban is van egy különösen szép, Szent Szófia tiszteletére felszentelt templom. Az említett várost és a körülfekvő vidéket, amelyet a tulajdonképpeni Trákiának neveznek, keletről a Propontis öleli körül; Propontisnak nevezik e tenger azon szorosát, ahol Konstantinápoly felől be lehet menni a Fekete-tengerbe, s amelyen át lehet kelni Kis-Ázsiába a törökökhöz, tatárokhoz és a többi barbárhoz; szélessége mindössze hét stadionnyi; az ókorban pedig ezt Helleszponosznak nevezték. Délről körülöleli a várost a Földközi-tenger, ahol egy igen nevezetes és rendkívül nagy kikötője is van; ezen kikötő közelében a császár beleegyezésével a genovaiak két várost birtokolnak, amelyek közül az egyiket Trapezuntnak, a másikat pedig Szinopének hívják, az embert pedig, aki az élükön áll, caminusnak¹⁷ vagy örgrófnak nevezik.

Nyugatról Macedónia fogja körül, amely Nagy Sándor hazája volt, ebben van Filippi, a híres város, amelybe írta az apostol a filippibeliekhez címzett levelét. Most azonban majdhogynem le van rombolva, bár még mindig szembetűnő a nevezett Nagy Sándor lovának, Bukefálosznak márványistállója. Északról a Duna határolja, amely hét torkolatra szakad — ahogyan elmondottuk —, ezek közül mindegyik megvan vagy három mérföld széles.

Ezen a tartományon kívül, amelyet a tulajdonképpeni Trákiának neveznek, Görögországnak ez a része magába foglal hét más provinciát is. Éspedig elsőként Macedonia, amelyet Macedo királyról neveznek így. Ott van az Olimposz hegye, amely olyan magasra emelkedik, hogy csúcán nem lehet észlelni a felhőket sem; felettébb gazdag arany és ezüst telérekben; van benne egy pompás síkság is, amelynek hosszúsága háromnapos járóföld, ugyanannyi szélessége is; két hajózható folyó öntözi. Kelet felől Konstantinápoly vagy Trákia, délről Achaja, nyugat felől, Thesszalinika határolja, északról a rutének veszik körül. A második Thesszália, amelyet Thesszalosz királyról neveznek így. Ez a vidék pedig nagyon tágas és gazdag, miért is egészen a mai napig megőrizte magának a királyság nevet; ugyanis thesszaloniki királyságnak hívják. Itt van az a híres város, amelyet Thesszalonikének hívnak, és amelyről az egész vidék a nevet kapta; ennek igen nagy tengeri kikötője van. Itt van az egykor Apollónak szentelt Parnassosz hegy is. Most pedig Szfeptagoriának¹⁸ nevezik, ami annyit tesz „szent hegy”, azért, mert itt sok görög remeteszerzetes él, akiket calogeri-nek neveznek; ez volt a híres vítének, Achillésznek a hazája. Itt törték be először a lovakat, és itt vertek először aranydénárokat; négy nagy, hajózható folyó öntözi. Ennek a tartománynak vagy királyságnak a jelentős részét Rácország vagy Szerbia királya birtokolja hozomány címén, mert a jelenleg uralkodó császárnak a leányát vette feleségül. Ezt a tartományt pedig keleti részről Macedonia határolja, délről Achaja, nyugat felől Rácország és Szerbia, északról Bulgária.

Megjegyzendő az, hogy Macedonia, Achaja és Thesszalonika között él egy bizonyos nagyon nagy és elterjedt nép, akiket blazi-nak neveznek, és akik hajdanán a rómaiak pásztoraik voltak, és Magyarországon időztek, ahol a rómaiak legelői voltak, mert a föld termékeny volt és üdén zöldellt. De végül is a magyarok kiűzték őket onnan és ide menekültek; minden népnél inkább dúskálnak kiváló sajtokban, tejsen

és húsféleségekben. Ezeknek a blachoknak¹⁹ a földjét pedig, amely nagy és gazdag, Károly úr²⁰ hadserege, amely Görögországban állomásozik, csaknem teljesen elfoglalta, és ezért ő a thesszalóniki királyság ellen fordul, szárazföldi és tengeri vállalkozással megvívják az említett Thesszalóniké városát a környező vidékkel együtt.

Harmadik Achaja, amelyet Acheusz királyról mondanak így; ezt a tartományt azon a részen kívül, amely Macedoniához csatlakozik, minden oldalról tenger veszi körül, és ezért félsziget. Ennek a tartománynak a fővárosa Korinthosz, amelyet szépsége és nemessége miatt, amely egykor sajátja volt, „Görögország ékességének” neveztek; ezekhez küldte az apostol a korinthosziakhoz címzett levelét. Más igen híres városok is vannak itt, tudniillik Patrasz, ahol Szent Andrást keresztire feszítették, és ahol teste eltemetve nyugszik, továbbá Clarencia, Andravilla és sok más. Ezt a tartományt a nép nyelvén Moreának nevezik, latinul pedig Achaja fejedelemségének. Ennek a hercegségnek egy részét elfoglalta a herceg, Szicília királyának a fia²¹; de a többi részeit is szinte teljesen megszállták a franciák és az olaszok. Ezt a tartományt egy nagy hajózható folyó öntözi, amelyet Krimanthosznak hívnak; ez abbessau²² nevű köveket görget, amelyet ha egyszer meggyújtanak, sohasem alszik ki. A legszebb rigók is ebben az országban születnek.

Negyedik Hellász, amelyet Heladiosz királyról neveznek így. De most athéni hercegségnek hívják, mivel itt van Athén és Théba városa, a Peloponézosz és az Akadémia, a filozófusok egykori faluja. Ez a tartomány pediglen Macedonia és Achaja között Konstantinápoly felé helyezkedik el, és az egészet a franciák és olaszok birtokolják.

Ötödik Lakedaimonia; itt van Negroponte²³, ezt teljes egészében a franciák és olaszok birtokolják és lakják. Ez területét tekintve kicsiny tartomány, de igen szép és elszigetelt.

Hatodik Epirusz, amelyet Pürrhoszról, Achillész fiáról neveztek így; most ezt a despota földjének hívják. Nagy és széles tartomány, magába foglalja Neupotasi, Agridensa, Bellegrada és Szivarikum városát és sok más várat és várost. Ennek a tartománynak egy részét az achaj herceg, Szicília királyának a fia, felesége hozománya címén, aki a despota leánya, elfoglalta annak ellenére, hogy ugyanezen herceg feleségének édestestvére, aki most legutóbb a konstantinápolyi császár leányát vette feleségül, vitézül megtámadta őt és — ahogy mondják — nagyon sikeresen nyomul előre ellenében.

Hetedik Kréta, amelyet Kréta királyról mondanak így; ezt egykor Centopolisznak hívták azért, mert száz nevezetes város ékesítette, jóllehet most le vannak rombolva, és azok sem, amelyek megvannak, nem olyan erősek, mint voltak. Ez a tartomány sziget, és a velenceiek birtokolják és kormányozzák. Ez a sziget elsőként tünt ki evezőivel és nyilaival, a törvényeket elsőként oktatta írásban, elsőnek találta fel a lovascsapatokat és a zene művészetét; szarvasokat, farkasokat, rókákat, kígyókat, baglyokat és más ártalmas vadállatfajokat nem szül, sem nem táplál, és ha valahonnan idehoznak ilyeneket, azok — ahogy a szakértők mondják — tüstént elpusztulnak. Ezen a szigeten kívül vannak más szigetek is, amelyek csaknem Ciprusig és a Fekete-tengerig, és egészen az Adriai-tengerig terjednek; ezek jog szerint is a görögök császáranak birtokai.

A szóban forgó szigetet pedig Kükládoknak nevezik, mert körülötte vannak vagy körülveszik Görögországot; ezekből tizenkét fontosabb is van. Az első Rhodosz, ahol egy hetven könyök magasságú érckolosszus volt; erről a szigetről, mégpedig Rhodosz városából való volt az a Ptolemaiosz, aki megalkotta a maga asztronómiáját; ezt a szigetet városával együtt csak a minap foglalták el a johannita lovagok nagy

anyagi és személyi áldozat árán; erről a szigetről származott Menedemosz is, Arisztotelész kiváló tanítványa. A második Délosz; Délosz görögül „megjelenést” jelent, mivel elsőként tűnik fel a szigetek közül; Orthojának is hívják az ott található fürjek sokaságáról, melyeket a görögök orthüigion-oknak neveznek. A harmadik Tenedosz, amelyen a görögök Trója ellenében összevonták hajóikat. A negyedik pedig Mytiléné szigete, amelyen keresztül Szíriából és Ciprusból Itáliába hajóznak; erről az „Apostolok cselekedetei”-ben ezt írja az apostol: nagynehezen érkezünk meg a kikötőbe a Bithalasszus, azaz a tengerbe benyúló földnyelv miatt. Az ötödik Ikária, ennek semmiféle kikötője nincs. A hatodik Mésosz, majdhogynem egészen kerek. A hetediket így hívják: Parosz, mivel a legfehérebb márványt és a karniólt termi. A nyolcadik Zyon. A kilencedik Számosz, amelyről származott a szamoszi Szibilla és a számoszi Püthagorasz, akiről egy filozófia nyerte a nevét. A tizedik Abydosz, amely a Márvány-tenger és a Helleszpontosz közelében van. Ezen veretett — úgy tartják — Xerxész egy hajóhidat, és innen kelt át Görögországba. A tizenegyedik Kósz, amelyről azt tartják, hogy itt született Hipokratész, az orvos; azt is mondják, hogy híres volt a nők felékesítésére szolgáló gyapjuszövés feltalálásáról. A tizenkettedik Kefalónia, ez Achaja és a despota földje között van, de az achaj hercegséghez tartozik.

Igazság szerint Görögországnak van egy nyolcadik tartománya is: Dalmácia; ugyanezen vidék legnagyobb városáról, Delmiről hívták így, ámbár ezt a várost később Szalonának nevezték el, s most is romokban hever; ennek a tartománynak voltak hozzácsatolt tartományai is, tudniillik Rácország, Szerbia és Horvátország, és kiterjeszkedett egészen Isztriáig, amely háromnapi járóföldre van Velencétől; ez a tartomány a csatlakozott királyságokkal a kiváló konstantinápolyi császárok idejében Görögország első tartománya volt; de a császárság hanyatlásával és régi ereje megfogyatkozásával e tartomány egy részét a velenceiek, más részét a magyarok foglalták el. A környező vidéket pedig annyira megszállták a szlávok és a magyarok, hogy már egyáltalán nem látszik az említett konstantinápolyi császársághoz tartozónak.

A szóban forgó konstantinápolyi birodalom a világ összes országa közül a legnagyobb volt és most is az, mivel kisázsiai városain kívül, amelyeket feljebb elősoroltunk, s amelyek Görögországnak vagy a Konstantinápolyi Császárságnak az első részét alkotják, és azokon a városokon, várakon, erődítményeken, mezővárosokon és falvakon kívül, amelyek a második rész tartományaiban, azaz Trákiában és az említett szigeteken vannak, a szakértők előszámlálnak más négyszáz várost, de inkább többet, semmint kevesebbet. De ezt mi nem hisszük, ámbár most is hihetnénk, hogy hajdan valóban ilyen sok volt, mert itt számtalan romvárost lehet látni.

Az említett császárság, már ami a második részét, azaz Trákiát illeti, szerfelett gazdag, dúskál aranyban, ezüstben, selyemben, gabonában, borban, húsfélesekben és mindenféle élelemben. Görögország minden fejedelme, a többi nemes is, és a császári család minden tagja selymekbe és aranyozott szövetekbe öltözött jár-ke, vagy a legnemesebb prémekkel felékesített skarlátszínű, általában hosszú, elől és hátul felhasított, bő ujjú ruhákat hordanak, olyanokat, mint a dalmatika; a dalmatika tudniillik a ruházat bizonyos görög fajtája, ezt Dalmáciáról nevezik így, mivel Görögországnak főképp ezen a részén viselnek ilyen ruhákat; Dalmácia ugyanis egyesek megvilágításában a nyolcadik, másoké szerint viszont az első tartománya Görögországnak.

Számtalan fényűzése között a nevezett konstantinápolyi császár ezeknek hódol: sohasem lovagol ki anélkül, hogy két- vagy háromezer fegyveres, gyalogosok és lovasok ne járnának előtte és mögötte. Ritkán étkezik a szobájában, hanem mindig egy

roppant nagy, nyilvános csarnokban egy emelvényen. Étkezése alatt senki más nem eszik, csak ő, az asztalok sincsenek megterítve az övé kivételével; mindazonáltal köteleznek minden előkelőt és követet, akiket hozzá küldtek, hogy jelen legyen ebédjénél és mindaddig ott ácsorogjon, amíg ő jelenlétükben eszik; ezek közül minden egyes embert — még ha háromezren lennének is — a császár megajándékoz; és az új fogásból kinek-kinek készületben álló szolgája veszi át az említett ajándékot és elviszi ura szállására; a szóban forgó ételadományon kívül, amit ugyanazon császártól mindennap átvesznek, bőséges és gazdag adományt és ellátást is kapnak. Bizony az, aki öt lóval jár, fölveszi az adományt huszonöt ló és harmincöt ember után; és emiatt gyakran megesik, hogy a szegény követek húzzák, amíg csak tudják, az időt, hogy meggazdagodjanak. Mindazokat, akik az említett császárhoz mennek, hogy őt meglátogassák — bármennyiszer teszik is —, ő nagy pénz és selyemszövet ajándékokkal adományozza meg; és ezt kiváltképpen a követekkel kapcsolatban tartják meg. És bár ily módon fenséges ez a császár, ámde nagyon gyöngye hatalmát illetően azért, mert a görögök általában elnőiesedtek, és egyáltalán nem alkalmasak a fegyverforgatásra, mindazonáltal fondorlatosak és fortélyosak, és ha előfordulna is valamikor, hogy őket legyőzik, álnoksággal és furfangal az úgynevezett győzelmet megszerzik.

Valamennyien hitszegő szakadárok, és az ő szakadárságukból vezethető le minden egyházszakadás a többi szkizmatikus nemzet körében, azaz Rácországban, Szerbiában, Bulgáriában, Ruténiában, Georgiában és valamennyi keleti népnél, akik Krisztus nevét hívják segítségül, kivéve a ciprusiakat és az örményeket, bár ezek között is sok a szakadár. Mert lelkiekben a konstantinápolyi pátriárka áll az élen az összes citált ország papsága előtt úgy, mint a katolikusok körében a pápa, jóllehet nem mutat fel akkora tekintélyt; mivel pedig a görögök fent említett császára elnőiesedett ember, és nincs semmi harci ereje és tudománya, másrészt pedig, mivel a törökök alaposan meggyöngítették, ezért jelen pillanatban a legalkalmasabb az idő arra, hogy ezt a birodalmat Károly úr révén visszanyerjük, ami máskor aligha eshetne meg; amiért a görögök maguk is és a fent nevezett összes szakadár retteg Károly úr átkelésétől, mivel, ha Krisztus által vezérelve átmenne azon módon, ahogy az hozzá illik — és ez üdvös lenne mindenki hite szerint — egy éven belül leigázhatná az említett császárságot és a szóban forgó szakadár nemzeteket.

3. A következőkben Albániáról kell beszélni, amely a déli oldalon közvetlenül határos Görögországgal, s Rácország és a despota földje között helyezkedik el.

Ez az Albánia messzire kiterjedő és nagy tájegység, az emberek itt rettentően harciasak, kiváló íjászok és lándzsások; négy nagy folyó öntözi ezt az egész vidéket, tudniillik az Arsen, a Matja, a Skumbi és az Apszosz. Hús- és sajtfeleségekben és tejben gazdag föld; gabonában és borban szűkölködik, mindazonáltal a nemeseknek van elegendő; városai, várai, mezővárosai és falvai nincsenek, hanem sátrak alatt tanyáznak és állandóan vándorolnak egyik helyről a másikra vérrokonsági csoportok szerint; egyetlen városuk mégis van, amelyet Durazzónak neveznek és az olaszok kezén van; és ebből a városból szerzik be a szöveteiket és más szükséges portékákat; ennek az országnak a területét a már említett Durazzo várossal együtt jelenleg a tarantói herceg, Szicília királyának fia tartja uralma alatt ezen föld urainak is szabad akaratából, akik a természetes szeretetből, amelyet a franciák iránt táplálnak, önként és szabadon elfogadták az ő uralmát.

Apuliából és Brindisi városából Durazzóba át lehet kelni egyetlen éjszaka alatt, és Durazzóból Albánián keresztül megfelelő utakon, s a vizek veszélye nélkül nagyon könnyen és szerencsésen el lehet jutni Görögországba és Konstantinápolyba; ezt az utat hajdan a rómaiak császárai — pl. Julius Caesar, Augustus Octavianus és

a többi császár — létesítették, mert egyáltalán nem kellemes egy nagy létszámú hadsereget nagyon hosszú idő alatt és igen nagy távú tengeri úton vezérelni. Albánia szóba hozott királyságának most nincs uralkodója, de földjét felosztották az ország fejedelmei, ezek uralkodnak felette, ám ők még senkinek nincsenek alávetve.

Ezt a tartományt pedig azért mondják Albániának, mert ennek a vidéknek a lakosai fehér hajjal születnek. A kutyák itt olyan roppant nagyok és annyira vadak, hogy oroszlánokat is öltek; mert elbeszéli Plinius is, hogy az albánok küldtek egy kutyát Nagy Sándornak, amely az arénában oroszlán, elefánt és bika felett diadalmaszkodott. A szemeik különböző színűek, de a pupillájuk kékesszürke, úgyhogy jobban látnak éjjel, mint nappal, és ezért nagy tolvajok, és éjszaka ugyanúgy járnak-kelnek, mint nappal.

Köztudomás szerint két Albánia van; az egyik, amely India határán fekszik Ázsiában, erről itt nem beszélünk; a másik, amely a konstantinápolyi császársághoz tartozik jogilag, és amelyről itt szólunk, Európában van; két tartományt is magába foglal, tudniillik Klisurát és Tomort. Ezen két provincián kívül magába foglal más tartományokat is, és pedig Kumániát, Sztofanatumot, Polatumot, Dibrát; ezek a tartományok ugyanis adófizetői és mintegy szolgálói az albánoknak, mivel földművesek és azok szőleit művelik, és elvégzik a szükséges szolgálatot házaikban; ezeknek a tartományoknak a lakosai nem vándorolnak helyről helyre, mint a szóba hozott albánok, hanem állandó lakhelyeik és mezővárosaik vannak; sem nem tiszta katolikusok, sem nem tiszta szakadárok. Mégis, ha lenne valaki, aki nekik az Isten ígését hirdetné, tiszta katolikusokká válnának, mivel — ahogyan elmondtuk — természetükből adódóan kedvelik az olaszokat; ezeknek az albánoknak a nyelve különbözik az olaszokétól, görögökétől és a szlávokétól, úgyhogy egyáltalán nem értik meg egymást más népekkel; de ennyi szó legyen elég Albániáról.

4. Miután futólagos pillantást vetettünk a konstantinápolyi birodalomra és Albániára, most Rácországgal kell foglalkoznunk, amely ugyanezen császársághoz és Albániához csatlakozik, tudniillik a birodalomhoz a nyugati részről, Albániához pedig a déli oldalán.

Ennek a királyságnak pedig, azaz Rácországnak, két része van; az elsőt, amely a jelentősebb, Rácöldnek mondják; egy bizonyos folyóról hívják így, amely öntözi és Rasia a neve. Ez a rész valójában három tartományt foglal magába, tudniillik Kelmíát, Diokleíát, ahonnan Diocletianus császár származott, és a tenger melléki területet. Ezt a tartományt pedig azért nevezik tegermelléki területnek, mert városai és várai vagy szorosan a tengerrel, vagy annak közvetlen közelében fekszenek; és ez a vidék nagyon gyönyörű és gazdag; ebben Antibari a főváros, amelyet azért neveznek Antibarinak, mert Barival szemben helyezkedik el, ahol Szent Miklós teste fekszik eltemetve; és a szóban forgó Bariból egyetlen éjszaka leforgása alatt át lehet kelni a tengeren Antibariba. Antibari pedig a tengerparttól egy kismérföld távolságra van. Ezen a tenger melléki területen a lakók tiszta katolikusok és olyanok, mint az olaszok. Ennek az országnak a többi lakója viszont és a király hitetlen szakadár, és ezért módfelett üldözik az említett katolikusokat, és az olaszok templomait rombolják le leginkább; elűzik, meg is támadják a prelátusokat és rabul ejtik őket, és sok más ocsmány gaztettet követnek el, ezért az említett egyházak szegények is; azontúl még, hogy szakadárok, a leggonoszabb eretnekek is megfertőzve azoktól az eretnekektől, akik ezekre a részekre menekültek az inkvizítorok elől, és ezért rendkívül ellenségesek a keresztényekkel és a katolikusokkal szemben. Ezt a tartományt egyetlen nagy, hajózható folyó öntözi, amelyet Drinának neveznek; található benne egy negyven mérföld széles tó is, és ezért a tárgyalt országnak mind a tengerből, mind a folyóból, mind a

többől nagyon sok hala van. Ez az összes tartomány együtt Rácfölddel, amely a legjelentősebb, a konstantinápolyi császárság közvetlen közelében fekszik.

Ennek az országnak a másik részét Szerbiának hívják, népei állapotáról nevezik így, mivel majdnem valamennyien szolgálóállapotúak. Három tartományt foglal magába, tudniillik Boszniát, Macsót és Marchiát. Az országnak ez a része pediglen úgy helyezkedik el Magyarország közelében, hogy semmi közbeeső nincs közte és Magyarország között.

Az említett tenger melléki területen kívül, ahol van hat városa, az egész érintett országban egyetlen város sincs, de sok vár, erősség található benne és sok nagy falu három-négyszáz fából és deszkából épített házzal, mindenféle megerősítés nélkül; bővében van a mondott ország az ezüstnek, ólomnak és vasnak; ugyanis Rácorország királya a saját országában és a tenger melléki területen hét ezüstművét működtet; egyébként ez az ország gazdag gabonában, hús- és tejfeleségekben, de szűkölködik borban és halakban, miért is ott általában nem bort isznak, hanem sört és tejet. A király és a bárók azonban mértéktelenül védik a bort, amelyet a tenger melléki területekről hoznak; ennek az országnak a lakói — mind a férfiak, mind a nők — sudár természetűek és arányos alkatúak, de a férfiak a fegyverforgatásban semmitérők, egy fegyverben próbált harcos ugyanis szétszórna ötvenet is közülük. A lovak ezen a vidéken kevés kivétellel kicsik, mint a hitvány hátasok, mindazonáltal erősek és a futásban gyorsak. Két nagy folyó öntözi, tudniillik a Narenta és a Bisztrice. A tárgyalt ország földje néhol nagyon erősen hegyes, de általában sík, és jelentéktelen dombjai vannak.

Ebben az országban mindig egy uralkodó volt, de most kettő van, az egyik Rácföldön uralkodik, ez a hatalmasabb és Urosnak nevezik, mert ezzel a névvel illetik Rácföld összes királyát; a másikat Istvánnak hívják és ez uralkodik Szerbiában, amely a Magyarország felé eső részen fekszik. Valójában e két király édestestvér, de az elsőszülött Szerbia királya, István; ez pedig az atyja halála után az ország mindkét részében, azaz az ország egészében uralkodott két esztendőn keresztül. Egy bizonyos alkalommal kilovagolva lezuhant a lóról és a lábaszárát csúnyán összetörte. Úgy látta, hogy a halál veszedelme fenyegeti, és mivel akkor örököse nem volt, átadta az országot öccsének, akit akkor Mecolimusnak²⁴ hívtak, most pedig Urosnak mondanak. Egyesek pedig azt állítják, hogy egészen egyszerűen átadta neki az országot, s lemondott az ő javára, mások viszont azt állítják, és maga István király is azt vallja, hogy nem feltétel nélkül adta át az országot, és nem mondott le a javára, hanem csak azon kikötéssel, hogyha életben marad, úgy a királyságot visszaveszi magának, ha pedig meghal, akkor birtokolja Uros az országot. De öccse az ország birtokába jutva testvérének, jóllehet az meggyógyult, vissza soha nem adta, hanem megtartotta immár huszonhat éve mostanáig a saját igazát állítva, ami miatt nevezett testvérek között egészen a mai napig tart a háború és a viszálykodás.

A szóban forgó István király igazságos, jó ember, és az ő szertartásrendjük szerint igen szentéletűnek számít, szereti és felkarolja a katolikusokat, mert felesége Magyarország királyának a leánya, Szicília királynéjának testvére. Ettől születtek mindkét nembéli bájos gyermekei, és más felesége sohasem volt.

Uros király pedig, aki az ország nagyobb, Görögország felé eső részét tartja megszállva és kormányozza, fortélyos és hazug ember, semmiféle esküt vagy egyezményt meg nem tart, még ha Isten szent evangéliumára, Krisztus testére, avagy a szentek ereklyéire esküdött is; tart egy sereg asszonyt, akikkel egyszerre él együtt, közöttük van most a konstantinápolyi császár leánya is, akivel nagy földet nyert Görögországban, Thessaloniké környékén; egyetlen fia sincs, egy bizonyos, valamelyik közönséges ágyasától származó fattyú kivételével; és van egy leánya, Magyar-

ország királyának leányától, Szicília királynéjának testvérétől, aki fogadalmat tett apáca volt, fátylát viselt és monostorban élt harmincnégy éven át; a már említett leányt kétszer adta férjhez, fattyának hasonlóképp két feleséget szerzett; a katolikusokat rendkívüli módon üldözi és gyűlöli, mégis Károly úrtól való félelmében a római egyház iránt a hódolat bizonyos jelét igyekszik kinyilvánítani azért, hogy a római egyház tartsa vissza az ő megtámadásától Károly urat; ugyanezen okból régóta keresi Károly úr barátságát is. De a dolgok valódi állása szerint mindez képmutatás, és nem fog teljesíteni semmit ígéreteiből, legfeljebb ha nagyon megrémítik. Két okból is fél Károly úrtól, elsősorban a tenger melléki terület miatt, mivel nevezett Károly úr egész hadseregének át kell vonulnia azon az országon, és akkor — ha akarná — ezt az egész földet, amely jó és gazdag, és a már említett ezüsbányákat könnyűszerrel meghódíthatná; és a terület lakosai is, mivel római katolikusok és dalmatáknak²⁵ vallják magukat, örvendezve üdvözölnék ezt; és ha Uros elvesztené ezt a területet, országának legfontosabb részét veszítené el. Másodsorban, mivel az említett Rácország közvetlenül határos Görögországgal, nincs távol Thesszalonikától sem. Látni, hogy a szóba hozott Károly úr hadserege a közvetlen közelében és már majdnem azon a földön van, amelyet császári adományként birtokol, felismerve, hogy maga nem képes ellenállni ennek a hadseregnek, és hogy országa és a mondott föld veszélyben van, békét és egyezséget kér, noha, ahol csak lehetne másként cselekedni, teljesen ellenkező módon járna el; és egyelőre legyen is elég ennyit mondani Rácország viszonyairól.

5. Ezután Bulgáriáról és Ruténiáról kell beszélnünk, amelyek Görögországot északi oldalról övezik; Bulgária önmagában véve is egy óriási birodalom.²⁶ E tárgyalat cárságnak a székhelye egy hatalmas városban, Vidinben van. Ennek a birodalomnak pedig valamennyi cárját Sismaninak nevezik.

E rendkívül széles, nagy kiterjedésű és gyönyörű országot tíz hajózható folyó öntözi, szép erdői és ligetei vannak; bővében van a gabonának, húsféleségeknek, halaknak, ezüstnek is, aranynak is, sokféle árucikknek is, és rengeteg viasznak és selyemnek; mert benne sok ezüsbánya is van és valamennyi folyója arannyal kevert fövenyt visz magával; a cár parancsára folyamatosan mossák és kitermelik az aranyat; ennek a birodalomnak a közepén keresztülhalad a Duna folyó is, amely oly módon növekszik meg a beléömlő vizek sokaságától, hogy egyik-másik helyen szélessége a tizennégy mérföldet is eléri. Igen sok egyszarvú, tigris, és hód él ezen a területen, amely nem is túl hegyes, nem is nagyon sík, mégis néhol vannak feltűnően magas hegyei és sok síksága.

Egykor ez a birodalom a konstantinápolyi császársághoz tartozott, és ez idő tájt is oda kellene tartoznia, ha lenne egy erős császár. Aztán pedig Magyarország királya, András igazta le ezt a cárságot, hosszú időn keresztül Magyarország királyának uralma alatt is állt; amikor pedig Magyarország megrendült, a tatárok elfoglalták és a maguk adófizetőjévé tették az érintett cárságot; most adó alá vetve a tatárokat szolgálja, mert annak az országnak a lakói általában nem harciasak és a fegyverforgatásban járatlanok.

Ezen birodalom mellett fekszik egy másik végtelenül nagy ország is, amelyet Ruténiának neveznek, ez Görögországgal ugyancsak határos annak északi részén, ahogyan Bulgária is; mégis Bulgária fölött terül el; ennek az országnak Bulgária-hoz hasonló az állapota és ugyanazon folyók öntözik; csakhogy attól eltérően cár helyett egy igen daliás hercege van és Leó hercegnek nevezik; ennek a Leónak a leányát vette mostanában feleségül Magyarország királya, Károly.²⁷

Egykor ez a föld a császárság alá tartozott, azután Magyarország alá, most pe-

dig a tatárok adófizetője úgy, ahogyan Bulgária is. Mindezek a nemzetek szakadár félhitűek, a nyelvük azonos. Megjegyzendő itt, hogy a rutének, bolgárok, rácok, szlávok, csehek, lengyelek és poroszok egy és ugyanazon nyelvet beszélnek, tudniillik a szlávot, amiből nyilvánvaló, hogy a szláv nyelv nagyobb és elterjedtebb a világ összes nyelveinél.

Ebből meg lehet eléggé figyelni, hogy Bulgária Ruténia és Rácország, Görögország és Magyarország között helyezkedik el; és ezért, ha Károly úr birtokolná a görög császárságot, miután szövetséget kötött Magyarország királyával, ő maga, Károly úr az egyik oldalról és Károly, Magyarország királya²⁸ a másik oldalról, könnyen megszerezhetnék és alávethetnék azon összes szakadár és barbár népeket, amelyek annyira gazdag és gyönyörű területet jogtalan birtokosként tartanak elfoglalva. Feltevé az is, hogy ez a Károly úr a görögök nevezett birodalmát nem is szerezhetné meg teljes egészében, de ő maga az egyik oldalról és Magyarország fent említett királya a másik oldalról rajtaüthetnének a mondott császárságon és a számításba vett népeken; ugyanis Károly király, Szent Lajos testvére, Szicília királyának apja²⁹ — mivel Konstantinápoly császárságáért epekedett, aminek folyományaként az összes említett nemzetet könnyűszerrel alávethette volna — a legerősebb bilincsel kötötte magát Magyarország királyához azáltal, hogy annak a leányát megszerezte a fia számára és a leányát hozzáadta annak a fiához, úgyhogy mindkét oldalról az érintett birodalmat és a szóban forgó nemzeteket — amelyeket könnyűszerrel elfoglalhatna — megtámadhassa; nem is lenne most ettől kiválóbb és eredményesebb mód, hogy sikert érjenek el és leigázzák ezt a birodalmat és a mondott népeket; ez így is van, persze csak azután, ha Magyarország említett királyságában helyreáll a békeség.

6. Ezek után a tartományok után a továbbiakban értekezünk kell Magyarországról, amely északhoz közelebb esik.³⁰

Megjegyzendő az is, hogy Magyarország királyságát hajdan nem Magyarországnak mondták, hanem Moesiának és Pannoniának. Moesiát pedig a gabonahozamról nevezték el, ugyanis igen bővelkedik gabonában; Pannoniának is a kenyér bőségéről hívják; ez magától értetődően így is van, mert az aratások bőségéből következik a kenyér bősége. Ezért Szent Mártonról is, aki magyarországbéli volt, a legendája elején ez olvasható: „Márton a pannonok Savaria nevű városában született.” A pannonok pedig, akik akkoriban Pannoniában laktak, valamennyien a rómaiak pásztorai voltak, és tíz erős király uralkodott felettük egész Moesiában és Pannoniában; miután lehanyatlott a római birodalom, előjöttek a magyarok Szkitia tartományából és óriási országából, amely a maeotisi mocsarakon túl van, és azon a tágas mezőn, amely Sicambria és Székesfehérvár között fekszik, csatát vívtak az említett tíz királlyal és leverték őket; s ott a győzelem örök jeléül egy hatalmas márványkövet állítottak fel, amelyre az említett győzelem fel van jegyezve, és ez ott áll mind a mai napig; és miután diadalt arattak, Attilát, aki azon hét vezér közül, akik Szkitiából kijöttek, a leghatalmasabb volt, egy akarattal megválasztották és maguk fölé királlyá emelték; és elfoglalták az egész földet és ott laktak, és attól az időtől a magyarokról, akiket más néven hunoknak is hívnak az egész földet Hungáriának nevezték; ennek az országnak téres tartományai és hercegségei vannak, amelyek között az első Pozsony. A második Trencsén. A harmadik Szepes. A negyedik Hont-Gömör-Liptó.³¹ Az ötödik Ung. A hatodik Máramaros. A hetedik Szilágy. A nyolcadik az erdélyi terület. Kilencedik a székelyek. Tizedik a szikurriták.³² A tizenegyedik a szörényiek. A tizenkettedik Szerém. A tizenharmadik Macsó. A tizennegyedik Sopron. A tizenötödik Horvátország. A tizenhatodik Dalmácia. Igaz, a tartományok királyságokkal egyenlő nagyságrendűek, ezért Magyarország egyike a világ legnagyobb országainak

földje kiterjedését illetően, mert egybehangzóan állítják, hogy hosszában negyven-napi járóföld és széltében ugyanannyi.

Földje legeltetésre alkalmas, és rendkívül gazdag gabonában, borban, húsfélésekben, aranyban és ezüstben; a halak bőségében viszont csaknem felülmúlja az összes országot, kivéve Norvégiát, ahol úgy eszik a halat, mint a kenyeret, sőt inkább kenyér helyett; földje általában véve sík apró dombokkal tarkítva, de helyenként igen magas hegyei vannak; az erdélyi területeken óriásiak a sóhegyek, és ezekből úgy vájják a sót, mint a követ, és elszállítják az egész országba és az összes környező országokba. Magyarország valójában két részre osztható, úgymint az erdélyi és a dunai területre.

Erdélyi területnek tudniillik azért mondják, mivel közte és a másik rész között négy napi járóföld szélességben erdőségek terülnek el; a dunai területet középtűt a híres Duna nevű folyó öntözi, amely a világ valamennyi folyója közül a legnagyobbak egyike; mérhetetlenül gazdag mindenfajta halban és kelet felé hőmpolyög; más folyók is öntözik, amelyek csaknem ugyanolyan nagyok, mint a Duna; ezek: a Dráva, a Száva, a Tisza, a Vág, a Kulpa, a Rába, a Hernád, a Béga, a Laborc, a Latorca; mindezek a folyók hajózhatók és nagyon gazdagok halakban, például vizában is — amely a leghatalmasabb és legízletesebb hal —, kecsegében, csukában és másféle halakban, mint a harsca és a többi.

Az erdélyi vidéket is hatalmas hajózható folyók öntözik, amelyeken nagy hajókkal szállítják a sót az egész országba és más, szomszédos országokba; ezek: a Visó, a Tarac, a Talabor, a Tisza, a Szeret, a Prut, a Lápos, a Szamos, az Aranyos, a Maros, a Beszterce; ezek a folyók fővenyűkben szinte kivétel nélkül hordanak aranyat; és ezért Magyarországon folyamatosan mosatják és kitermeltetik az aranyat, és összegyűjtik azok a főurak és más nemesemberek, akik az említett folyók mellett élnek; ám ezek a folyók ugyancsak bővelkednek halakban is.

Leszámítva Budát, ahol az ország székhelye van, és amely a városok közül a legnagyobb, Esztergomot, ahol az esztergomi érsekség, Gyórt, ahol a győri püspökség, Zágrábot, ahol a zágrábi püspökség, Veszprémet, ahol a veszprémi püspökség, Pécsét, ahol a pécsi püspökség, Gyulafehérvárt, ahol az erdélyi püspökség van, továbbá Nagyszombatot, Pozsonyt és Baját, és kivéve még öt másikat a tenger melléken Dalmáciában, több város nincs egész Magyarországon; mindazonáltal számos mezőváros, vár vagy erődítmény és megszámlálhatatlan falu található a szóban forgó országban, mégis mindezekkel együtt az az ország teljességgel lakatlannak tűnik nagysága miatt. Két másik érsekség is van Magyarországon, tudniillik a kalocsai az országon belül, és a spalatói, amely Dalmáciában a tenger mellett található.

Az emberek általában alacsonyak, feketék, szikarak és bármely fegyvernemben felettebb harcedzettek, de kiváltképp nagyszerű íjászok; többnyire apró lovaik vannak, ámbár egyébként erősek és mozgékonyak; a főurak és a nemesek mindazonáltal nagy és szép lovakat tartanak; Magyarország népe nagyon ájtatos és katolikus, ám a főurak és a nemesek rettentően kegyetlenek; az említett főurak nagyon hatalmasok, ugyanis egyesek közülük képesek tízezer harcost is kiállítani, mások pedig ötezret, azok pedig, akik kevesebbet tudnak kiállítani, kétezret. Mindannyian kötelesek követni a királyt, bárhova kívánja, egész népükkel, mindenféle zsold nélkül, és ameddig a királynak tetszik, akár tíz esztendőn keresztül is; ám az összes területet, amelyen átvonulnak, elpusztítják; mindebből következik, hogy a király, ameddig csak akarja és amennyi időn keresztül kívánja, képes százezer fegyverest magával vinni. A királyok szinte sohasem időznek a városokban, hanem a mezőkön, s azon vidék előkelői pedig és tisztjeik tartoznak a szükséges ellátással szolgálni nekik.

Magyarországnak öt hercegsége van; a király elsőszülöttjének egy országrész

jár és az atya után a trón. A másodszületett kapja az első hercegséget, a harmadszületett a második hercegséget, és így sorban. Minden hercegséget, avagy a nép nyelvén, magyarul bánságot a király köteles a nemesekre átruházni, és azután ezektől újra visszavenni, és megint másoknak átadni kénye-kedve szerint; ezeken kívül tisztségviselő a nádor és a tárnokmester; azt nevezik nádornak, aki az egész országban az igazgatszolgáltatást irányítja. A királytól második a tárnokmester; azt nevezik így, aki az adókra felügyel. Meg kell jegyezni, hogy Magyarország királya semmiféle kincset nem gyűjt, hanem mindenét, amije van, a báróira és követeire költi, bárói viszont mindenüket a királyra költik. Magyarországot pedig keleti oldalról Rácország, Bulgária és Ruténia övezi, amelyek az említett ország és Görögország között terülnek el, ahogyan elmondottuk; déli oldalról az Adriai-tenger fogja körül, amely Apulia, Abruzzo és Marchia között van, nyugatról Németország és Csehország határolja, északról pedig Lengyelország és a tatárok.

Megjegyzendő itt; még nincs háromszáz éve, hogy a magyarokat a keresztény hitre térítette királyuk, Szent István, akinek a fiát, Imre királyt is szentté avatták; ebből a házból később Szent László királyt és Szent Erzsébetet, ezen ország királyának, Béla úrnak a nővérét is szentté avatták; ennek a Szent Erzsébetnek és az említett Béla király úrnak az édes nővérét pedig Jakab, az aragonok királya vette feleségül, s vele gyermekeket nemzett: Pétert, az aragonok hajdani királyát, Jakabot, a mallorkaiak királyát, és Izabellát, Franciaország királynéját. Magyarország említett király urának, Bélának két gyermeke született, tudniillik István király és szűz Margit, akinek a szentté avatását most kéri. Ebből kitűnik, hogy a szóban forgó István király és nővére, szűz Margit enokatestvérek voltak Izabellával, Franciaország királynéjával. És ebből az is nyilvánvaló, hogy a franciák hírneves királya ugyanezeknek unokaöccse; a nevezett királynak, Istvánnak pedig egyetlen fia született, László, aki azután atyját követően uralkodott és Károlynak, Szicília királyának a nővére volt a felesége. De ettől utódot nem volt képes nemzeni, ezért örökös nélkül halt meg; ugyanezen István királynak született három leánya is, akik közül az elsőt a jelenlegi konstantinápolyi császár vette el, de ez elhalálozván a Monte Ferrato-i őrgróf leányával házasodott össze. A másodikat hozzáadta Szicília mostani királyához. A harmadikat Istvánhoz, Szerbia királyához. A negyediket kolostorba küldte — abba, ahol a fent nevezett nővérének, szűz Margitnak a teste nyugszik —, itt harminckét éven keresztül élt; azután hitehagyó lett és férjül választott egy bizonyos csehországi nemest, akinek a halála után Rácország királyát szerezte meg férjéül; és Rácország említett királyának született tőle egy leánya, akit hozzá szeretne adni Károly úrhoz vagy fiához; amikor Magyarország szóban forgó királya, László, örökös nélkül meghalt, ahogyan elmondottuk, az ő összes nővére szakadárokkal élt házasságban, kivéve Szicília királynéját, ezért ő, mint katolikus, maradt az ország örököse, és ő adományozta oda ezt az országot elsőszületett fiának, Martell' Károlynak; miután ő meghalt, helyébe a királyságban a fia, Károly Róbert lépett, aki most uralkodik az ecsetelt jegy alapján; ennyi legyen elég Magyarországról.

7. Lengyelország hat fejedelemségre oszlik, ezek hercegei olyan hatalmasok, mint a királyok; a hercegségeknek pedig ezek az elnevezései: krakkói, opelni, breszlai, glogauai, gneznói és mazóviai; ámbár régen Lengyelországnak voltak királyai, mégis kb. száz év óta nincsenek. Pedig az úr 1290. évében királyukká választották a krakkói herceget, aki három éven keresztül uralkodott, és meghalt fiúutód nélkül; volt azonban egy leánya, akit Csehország királya vett feleségül és elnyerte vele Lengyelországot. De miután Csehország nevezett királya meghalt, a rómaiak királya ezt az úrnőt feleségül adta a saját másodszületett fiához, és általa kívánja birtokolni a fent

említett Lengyelországot; de az előbb említett hercegek ellenállnak, mert természetes gyűlölség él közöttük és a németek között.

Hajdanában Lengyelországot Wandaliának hívták a Wandál³³ folyóról; a wandálok azok, akik Szent Ágoston idejében Itáliát és Afrikát végigdúlva Hispániában állapodtak meg. Az ország legelődús, erdős és roppant kiterjedésű; bővelkedik gabonában, de teljességgel híjával van a bornak; a már szóba hozott Wandál folyó, az Odera, a Neisse, a Bober és a Magara folyók öntözik, halban és húsféleségekben föltöbb gazdag; ezüstabányák és sóbányák is találhatóak benne. Tigris, egyszarvú, hód és sok vadló él ott.

Valamennyien katolikusok és azon hűségből, amellyel a római egyház iránt viseltetnek, mindegyik ház egy dénárt tartozik fizetni a római egyháznak, és ezt Szent Péter dénárjának nevezik. Régen minden lengyel férfi úgy nyiratkozott, mint a cisztercita laikus testvérek, de most egyesek kezdik megnöveszteni a hajukat; eléggé harciasak és szép természetűek; ennyi legyen elég Lengyelországról.³⁴

8. Csehország aranyban és ezüstben mérhetetlenül gazdag királyság azért, mert szerfelett bővében van az ilyen érceknek. Két részre oszlik, tudniillik a már említett Csehországra és Pomerániára; az ország fővárosa Prága, amely Csehországban található.

Méretét illetően nem nagy ország; ezért egyetlen érsekség sincs abban a királyságban; azt mondják ugyanis, hogy Csehország régen nem volt királyság, hanem hercegség. Valóban Frigyes császár — nem az utolsó Frigyes, hanem az utolsó előtti — a mondott ország hercegét annak királyává emelte és a rómaiak királyának pohárnokává tette.

Valamennyi cseh mesteri és elmés tolvaj; általában nem harciasak, és királyaik sem nagyhatalmúak országglakosaik felett; mégis erősek, mivel a temérdek pénzből, amelyet az ezüstabányákból nyernek, rengeteg zsoldost fogadnak fel; gabonának bővében van, de teljesen híjával a bornak, hacsak nem szállítanak ide valahonnan. Viszont jó söre van; a szláv nyelvet beszélik a tartomány mindkét részében, azaz Csehországban és Pomerániában. És mivel Csehország említett királya örökös nélkül halt meg, ezért a rómaiak királya akarja azt az országot elfoglalni a fia számára, de az ország bárói ellenállnak neki; ennyi legyen elegendő Csehországról.³⁵

Jegyzetek

1. WERTNER MÓR: Az Árpádok családi története. Nagy-Becskerek, 1892. 529—531.
2. Anonymi Descriptio Europae Orientalis. (Imperium Constantinopolitanum, Albania, Serbia, Bulgaria, Ruthenia, Ungaria, Polonia, Bohemia anno MCCCXVIII. exarata.) [ed. GÓRKA, OLGIERD] Cracoviae, 1916.
3. GÓRKA: i. m. XLVIII—IL.
4. Descrierea Europei Orientale de Geograful Anonim. (Anonymi Geographi Descriptio Europae Orientalis) [ed. et trad. G. POPA-LISSEANU] București, 1934.
5. Magyarországra vonatkozó fejezetének fordítása: KRISTÓ GYULA—MAKK FERENC: Károly Róbert emlékezete. Bp. 1988. 72—76.
6. Repertorium fontium historiae medii aevi primum ab Augusto Potthast digestum, nunc cura collegii historicorum a pluribus nationibus emendatum et auctum. IV. Fontes. (D-Gez) Romae, 1976. 172.; KOSÁRY DOMOKOS: Bevezetés a magyar történelem forrásaiba és irodalmába. I. Bp. 1951. 107.
7. DEÉR JÓZSEF: Ungarn in der Descriptio Europae Orientalis. Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, 45 (1931) 1—22.; PRAGA, GIOVANNI: Una "Descriptio Europae Orientalis" del 1308 e la caratteristiche delle fonti per la storia delle crociate nel secolo XIV. Archivio Storico per la Dalmazia, 15 (1933). 293—302.; NACSA MÁRIA: Kelet-Európa leírása a XIV. század elejéről. (A mű és szerzője.) (Kézirat OTDK-dolgozat) Szeged, 1981. [= ismer-

- tetése: A XI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia nívódíjas pályamunkái. [szerk.: GROSSCHMIDT PÉTER—HAID KATALIN—NÉMETH ANDRÁS] II. Humán tudományok Bp. 1982. 192—193.]
8. DOMANOVSKY, ALEXANDER: Simonis de Kesa Gesta Hungarorum. [=Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. I. (ed. SZENTPÉTERY, EMERICUS) Bp. 1937.] 149.; MÁLYUSZ ELEMÉR: A mezővárosi fejlődés. [=Tanulmányok a parasztság történetéhez Magyarországon a XIV. században. (szerk. SZÉKELY GYÖRGY) Bp. 1953.] 172.; KRISTÓ GYULA: Rómaiak és vlahok. Századok, 112 (1978). 652.
 9. A korszak legfontosabb forrásai kiadva: Anjou-kori okmánytár. I—VII. (ed. NAGY IMRE—NAGY GYULA) Bp. 1878—1920.; Magyar diplomáciai emlékek az Anjou-korból. I—III. (ed. WENZEL GUSZTÁV) Bp. 1874—1876.; Catalogus fontium historiae Hungaricae aeo ducum et regum ex stirpe Arpad descenduntium ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCC. (ed. GOMBOS, ALBINUS FRANCISCUS) Bp. 1937—1938. (elszörtan); KRISTÓ—MAKK: i. m. — Irodalom: WERTNER: i. m. 500, 510—514, 535—540.; MISKOLCZY ISTVÁN: Anjou Károly politikája a taglaciozói csata után. Történelmi Szemle, 2 (1913). 367—395.; PATEK FERENC: Az Árpádok és Anjouk családi összeköttetése. Századok, 52 (1918). 449—495.; CAGGESE, ROMOLO: Roberto d'Angio e i suoi tempi. I—II. Firenze, 1922—1931.; MISKOLCZY ISTVÁN: Magyarország az Anjou-korban. Bp. 1923.; CUTOLO, ALESSANDRO: La questione ungherese a Napoli nel secolo XIV. Corvina, 9 (1929). 131—148.; HÓMAN BALINT: Gli Angioini di Napoli in Unheria (1290—1403). Róma, 1938. LEONARD, EMILE G.: Les Angevins de Naples. Paris, 1954.; KRISTÓ GYULA: A rozgonyi csata. Bp. 1978.; DÜMMERTH DEZSŐ: Az Anjou-ház nyomában. Bp. 1982.; KRISTÓ GYULA—MAKK FERENC: Károly Róbert. Bp. 1985.
 10. PRAGA: i. m.; BORZÁKNÉ NACSA MÁRIA: A Descriptio Europae Orientalis eszmei háttere és politikai célzatossága. (Kéziratot doktori értekezés. JATE Központi Könyvtára, Kézirattár: B 2678.) Kecskemét, 1985.
 11. GÓRKA: i. m. VIII—IX.
 12. Kiadása: Andreae Ungari Descriptio victoriae a Karlo Provinciae comite reportatae. (ed. G. WAITZ) [=Monumenta Germaniae historica inde ab anno Christi quingentesimo usque ad annum millesimum et quingentesimum. (ed. PERTZ, S. I.) Scriptores XXVI. Hannoverae, 1882. 559—530.]; Magyar fordítása: BODOR JÓZSEF: Andreas Ungarus krónikája Anjou Károly provencei gróf győzelméről. Temesvár, 1916. 29—67.; ugyanaz: A magyar középkor irodalma. (szerk. V. KOVÁCS SÁNDOR) Bp. 1984. 65—111.
 13. PAUER JÁNOS: Az egyházi rend érdeme Magyarország történetében. (Árpádok időszakától korunkig.) Székesfehérvár, 1847. 147.; TOLDY FERENC: A magyar nemzeti irodalom története. (Ő-és középkor.) Pest, 1851. I. 84.; BÉKÉSI EMIL: Magyar írók az Árpád-házi királyok korában. Katholikus Szemle, 10 (1896). 738—740.; SZINNYEI JÓZSEF: Magyar írók élete és munkái. I. Bp. 1891. 162.; MISKOLCZY ISTVÁN: Andreas Ungarus „Descriptiója”. Kalazantinum, 8 (1902/1903). 70—71.; BODOR: i. m. 3—28.; KASTNER JENŐ: Együgyű lelkek tüköre. Bp. 1929. 25.; PINTÉR JENŐ magyar irodalomtörténete. I. Bp. 1930. 292.; BÁNFI, FLORIO: L'opera di Fra Andrea di Niccolò d'Ungheria O. P. nel codice Ottob. Lat. 26. della Vaticana. Archivum fratrum praedicatorum, 9 (1939). 298—310.; Repertorium font. hist. medii aevi (i. m.) II. (A—B) 230.; A magyar irodalomtörténet bibliográfiája 1772-ig. (szerk. STOLL BÉLA—VARGA IMRE—V. KOVÁCS SÁNDOR) Bp. 1972. 185.; V. KOVÁCS: i. m. 1084.; SZÜCS JENŐ: Társadalomelmélet, politikai teória és történetstémélet Kézai Gesta Hungarorumában. (A nacionalizmus középkori genezisének elméleti alapjai.) Századok, 107 (1973). 854—855.
 14. In ms. „filia libani regis”.
 15. Ajton (Haytonus) örmény herceg, később premontrei szerzetes; 1307 körül írt művének címe: Flos historiarum terrae Orientis.
 16. Feltehetőleg a Hermosz és a Meander folyók.
 17. Caminus [?]. Trapezunt egykori ura *Andronikosz Ghidasz* (+ 1235) volt, akinek a nevét a nyugati írók némelyike *Guido*-vá torzította. Szerzőnk valószínűleg egy ilyen eltorzított és kis kezdőbetűvel írt nevet értett félre, s köznévi jelentésének dalmát szinonimáját, a *camino* szót írta be helyette.
 18. Talán bolgár „szvjata gora”.
 19. A *blasi*, *blachi* G. POPA-LISSEANU szerint egyértelműen a román népet jelöli (i. m. 6—12.), ám ha ez igaz, nem világos, kiket jelöl a szerző *scurritae* terminusával; másképpen: RÁSONYI LÁSZLÓ: Hidak a Dunán. Bp. 1981. 48—80.
 20. Valois Károly.
 21. Fülöp tarantói herceg.
 22. Aszfalt [?]
 23. Negroponte Euboiia szigetén volt.
 24. Miljutin.
 25. A *latini* itt értelemszerűen dalmátokat jelöl.

26. NACSA MÁRIA: Bulgária egy XIII—XIV. század fordulóján keletkezett „világpolitikai” elképzelésben. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Dissertationes Slavicae, 14 (1983). 69—79.
27. Kristó Gyula: Károly Róbert első felesége. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Historica 86 (1988). 27—30.
28. Károly Róbert.
29. I. Károly szicíliai király.
30. NACSA MÁRIA: Adalékok Magyarország és Kelet-Európa történetéhez a XIV. század elejéről. (Szakdolgozat. Kézirat a JGYTF Történettudományi Tanszéke Könyvtárában.) Szeged, 1979—1980.
31. In ms. *cungolibso, cungolipso, tingolipso* etc.
32. Havasalföldiek [?].
33. Visztula.
34. BORZÁKNÉ NACSA MÁRIA: Lengyelország és Csehország egy XIV. századi „földrajzi” leírásban. Krónika, 12 (1985/1986). 17—21.
35. Köszönetet mondunk Karácsonyi Bélának, a JATE Központi könyvtára igazgatójának lektori véleményében kifejtett korrekciós javaslataiért és Balla Lorándnak G. POPA-LISSEANU román fordítása értelmezésében nyújtott segítségéért.

ÜBER EINE SÜDOSTEUROPA DARSTELLEND E ARBEIT VOM ANFANG DES XIV. JAHRHUNDERTS

BORZÁKNÉ NACSA, MÁRIA—SZEGFŰ, LÁSZLÓ

Die vorliegende Arbeit, die 1308 erschien und die politischen Interesse der Anjou-Dinastie darstellt, ist die ungarische Übersetzung eines geographischen Aufsatzes.

Diese Arbeit gibt zahlreiche wichtige Informationen über die politisch-wirtschaftliche und gesellschaftliche Verhältnisse des damaligen Mitteleuropa (d. h. Byzanz, Serbien, Albanien, Bulgarien, Herzogtum Kiev, Ungarn, Polen, Böhmen). Der Autor ist — aller Wahrscheinlichkeit nah — Andreas Hungarus, der vom Anfang der 1260-er Jahre der Wortführer und Anhänger der Anjou-Könige war.

Die Übersetzung wurde auf Grund einer kritischen Ausgabe von O. Gorka (Krakow 1916) angefertigt.

ОДНА РАБОТА ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ХАРАКТЕРА О ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЕ, ВОСХОДЯЩАЯ К НАЧАЛУ XVI ВЕКА

(DESCRIPTIO EUROPAE ORIENTALIS)

Борзакнэ М. Нача — Л. Сегфю

Данная работа, появившаяся весной 1308 г., которая отражает политические и римско-католические церковные интересы, Анжу, является венгерским переводом географического сочинения. Этот источник даёт многочисленные необходимые сведения относительно познания политико-экономического и общественного положения тогдашней Средне-Восточной Европы (т. е. Византийской империи, Сербии, Албании, Болгарии, Киевского княжества, Венгрии, Польши, Чехии). Автор сочинения, по всей вероятности, Андреас Хунгарус, который, начиная с 1260-х годов многократно является выразителем мнения и сподвижником Анжу.

Перевод был выполнен на основе критического издания О. Горка, вышедшего в Кракове в 1916 году.